

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum mundus prouidentia regatur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

providētia. Et præterea secūdu hoc Boetius exponit providētia quasi procul videntiam: quia Deus ab excelso rerū cacumine cūta prospicit: secundū hoc autem est in excelso rerū cacumine qđ omnia ordinat & causat, & sic etiā in verbis Boetij potest aliquid ad practicā cognitionem pertinens notari.

AD QUINTVM dicendum, quod comparatio illa Boetij accipitur per similitudinē proportionis simplicis ad compositum & quietis ad mobile: sicut enim intellectus simplex est & sine discursu, ratio autem discurrendo circa diversa vagatur: ita etiam providentia simplex & immobilis est: fatum autem multiplex & variabile, vnde non sequitur ratio.

AD SEXTVM dicendū, qđ providētia in Deo proprie non nominat legē æternam, sed aliquid ad legem æternam consequens: lex enim æterna est consideranda in Deo, sicut accipiuntur in nobis principia operabilium naturaliter nota, ex quibus procedimus in consiliando & eligendo, quod est prudentiæ sive providentiæ: vnde hoc modo se habet lex intellectus nostri ad prudentiam, sicut principium in demonstratione. Et similiter etiā in Deo lex æterna nō est providentia, sed providētia quasi principii: vnde & convenienter legi æternæ attribuitur actus providētia: sicut & omnis effectus demonstrationis principijs in demonstrationibus attribuitur.

AD SEPTIMUM dicendū, qđ in divinis attributis invenimus duplicem rationem causalitatis, vna per viā exemplaritatis, sicut dicimus quod a primo vno procedunt oīa vna, & a primo ente omnia entia, & a primo bono omnia bona, & hæc ratio causalitatis est cōis attributis. Alia ratio est secundum ordinē ad obiectum attributi, prout dicimus, quod potentia est causa possibilitium & scientia scitorum, & voluntas volitorum: & secundum hunc modum non oportet quod causatum habeat similitudinem causæ: non enim quæ per scientiam facta sunt, oportet esse scientiā, sed scita: & per hunc modū providentia Dei causa omnium ponitur: vnde quāvis a providentia sit lex naturalis intellectus nostri, non sequitur quod divina providentia sit lex æterna.

AD OCTAVVM dicendum, qđ ratio illa in summo principe constituta nō dīr providentia, nisi adiuncto ordine ad finem, ad quem præsupponitur voluntas finis. vnde licet essentialiter ad cognitionem pertineat, tamen voluntatem aliquo modo includit.

AD NONVM dicendū, quod in rebus potest considerari duplex ordo: vnus secundū quod egrediuntur a principio, alius secundum quod ordinantur ad finem. dispositio ergo pertinet ad illum ordinem, quo res progrediuntur a principio, dicuntur enim aliqua disponi secundū quod in diversis gradibus collocantur a Deo, sicut artifex diversimode collocat partes sui artificij: vnde dispositio ad artē pertinet vī: sed providentia importat illum ordinē, qui est ad finem, & sic providentia differt ab arte divina, & dispositione: quia ars divina dīr respectu productionis rerum, sed dispositio respectu ordinis productionum, providentia autem dicit ordinē in finem artificij, sed quia ex fine artificij colligitur quicquid est in artificij: ordo autem ad finē est fini propinquior quā ordo partium ad invicem, & quodāmodo causa eius, ideo providentia, quodāmodo est dispositionis causa, & pp hoc dispositionis actus frequēter providentiæ attribuitur. Quāvis ergo providentia nec sit ars quæ respicit productionē rerum, nec dispositio quæ respicit rerū ordinē adinvicem, nō tamen

A sequitur quod non pertineat ad practicam cognitionem.

AD PRIMVM vero quod de voluntate objicitur, dicendum, quod pro tāto Damascenus dicit providentiam esse voluntatem, quia voluntatem includit & præsupponit, ut dictum est.

AD SECVNDVM dicendum, quod sicut Phil. in 6. Eth. nullus potest esse prudens nisi virtutes morales habeat, per quas recte sit dispositus circa fines: sicut nullus potest bene demonstrare, nisi recte se habeat circa demonstrationis principia. & propter hoc etiam nullus dicitur providus, nisi habeat rectam voluntatem, non quia providentia sit in voluntate.

AD TERTIVM dicendum, quod Deus dicitur gubernare per bonitatem, non quasi bonitas sit ipsa providentia: sed quia est providentiæ principium, cum habeat rationem finis, & etiā quia ita se habet divina bonitas ad ipsū, sicut moralis virtus ad nos.

AD QVARTVM dicendum, quod disponere quāvis voluntatē præsupponat, non tamen est actus voluntatis: quia ordinare quod est in dispositione intellectus, sapiētis est, ut Phil. dicit, & ideo dispositio & providentia realiter ad cognitionem pertinet.

AD QVINTVM dicendum, quod providentia comparatur ad provivum, sicut scientia ad scitum, & nō sicut scientia ad scientem. vnde non oportet quod provivum inquantū provivum sit sapiens, sed quod sit scitum. Alia duo concedimus.

ARTICVLVS II.

Utrum Mundus providentia regatur.

SECVNDO queritur, utrū Mundus providentia regatur. Et vī quod non, nullum enim agens ex necessitate naturæ agit per providentiā: sed Deus agit in res creatas ex necessitate naturæ: quia ut dicit Dion. 4. capite de Divi. nomi. divina bonitas se creaturis communicat: sicut noster sol non præligens neque præcognoscens radios suos in corpora diffundit. ergo mūdus a Deo non regitur providentiā.

¶ 2. Præter. Principiū multiforme sequit ad principiū vniiforme: sed voluntas est principiū multiforme, quia se hēt ad opposita, & p cōsequens ēr providentia, q voluntatē p̄supponit: natura autē est principiū vniiforme, quia determinatur ad vnum genus. ergo p̄cedit providentiam. non igitur res naturales providentiā reguntur, sed dicendum, quod principium vniiforme præcedit multiforme in eodē, non in diversis.

¶ 3. Sed contra. Quanto aliquod principium maiorem habet virtutem causandi, tanto est prius: sed quanto est magis vniiforme tanto maiorem habet virtutem in causando, quia ut dicitur in lib. de Causis, omnis virtus vnita plus est infinita quam multiplicata. igitur siue in eodem sine in diversis accipitur vniiforme principium, præcedit multiforme.

¶ 4. Præter. Secundum Boetij in sua Arithmetica omnis inæqualitas ad æqualitatē reducitur, & multitudine ad vnitatem. ergo & omnis actio voluntatis quæ multiplicatē habet ad actionem naturæ, quæ simplex est & æqualis, reduci debet: & ita oportet quod primum agens per essentiam suā & naturam agat, & non per providentiam, & sic idem quod prius.

¶ 5. Præter. Illud quod est de se determinatū ad unū, non indiget aliquo repete, quia ad hoc regimē alii cui adhibetur, ne in contrariū dilabatur: res autem naturales per propriam naturam sunt determinatæ ad vnum. ergo non indigent providentia gubernatione indigent, ut conferentur in esse.

¶ 6. Sed

In solut. ad 1. & 2. argu. Ca. 12. & 13. tom. 5.

2. Metaph. 6. 2. tom. 3.

1. p. 9. 2. art. 2.

In princip. illius.

Propos. 17. tom. 1. inter opera Arist.

Li. 1. Arith. c. 31. & lib. 1. cap. 1.

¶ 6 Sed contra, illud in quo non est potentia ad corruptionem, non indiget exteriori conservante: sed quedam sunt in quibus non est potentia ad corruptionem, neque ad generationem: sicut patet in corporibus celestibus & substantiis spiritualibus, quæ sunt principales partes mundi. ergo huiusmodi non indigent providentia conservante in esse.

¶ 7 Præ. Principia quædam sunt in rerum natura, quæ neque Deus potest mutare: sicut hoc principium quod, non est de eodem affirmare & negare. ergo minus huiusmodi providentia gubernante & providere non indigent.

¶ 8 Præ. Ut Damascenus dicit in 2. libro. non conveniens est esse aliud rerum factori & provideri aliud: sed corporalia non sunt facta a Deo, cum Deus sit spiritus, non enim videtur quod possit spiritus producere aliquod corpus: sicut nec corpus potest aliquem spiritum producere. ergo huiusmodi corporalia divina providentia non reguntur.

¶ 9 Præ. Gubernatio rerum ipsam rerum distinctionem concernit: sed rerum distinctio non videtur esse a Deo, quia ipse se habet uniformiter ad omnia, ut dicitur in libro de Causis. ergo res non gubernantur per divinam providentiam.

¶ 10 Præ. Quæ sunt in seipsis ordinata, non oportet ab alio ordinari: sed res naturales sunt huiusmodi, quia ut dicitur 2. de Anima, Omnium natura existit terminus est & ratio magnitudinis & augmenti. ergo res naturales non ordinantur per divinam providentiam.

¶ 11 Præ. Si res gubernantur per divinam providentiam, ex ordine rerum poterimus divinam providentiam perscrutari: sed sicut dicit Damascenus in 2. libro. oportet omnia admirari, omnia laudare, omnia imperscrutate acceptare quod providentia sunt. ergo mundus providentia non regitur.

SED CONTRA est, quod Boetius dicit. O qui perpetua mundum ratione gubernas.

¶ 2 Præ. Quæcumque habet certum ordinem, oportet quod aliqua providentia regatur: sed res naturales tenent certum ordinem in suis motibus. ergo providentia reguntur.

¶ 3 Præ. Ea, quæ sunt diversa, non conservantur in aliqua conjunctione, nisi per aliquam providentiam gubernantem: unde & quidam Philosophi coacti sunt ponere animam esse armoniam per conservationem contrariarum & diversarum ad invicem colligata permanere. ergo mundus providentia regitur.

¶ 4 Præ. Sicut dicit Boetius in 4. de Consolationibus. fatum singula in motu dirigit certis locis, formis, aut temporibus distributa, & ipsa temporalis ordinis explicatio in divina mensura adunata prospectu providentia est. cum ergo videamus res esse distinctas secundum formas & tempora vel loca, necesse est ponere fatum, & sic etiam providentiam.

¶ 5 Præ. Omne illud quod per se non potest conservari in esse, indiget aliquo gubernante quo conservetur: sed res creata per se in esse conservari non possunt, quia quæ ex nihilo facta sunt per se in nihilum redunt, ut Damascenus dicit.

RESPON. Dicendum, quod providentia respicit ordinem ad finem, & ideo quicquid; causam finalem negant, oportet quod negent per consequens providentiam, ut Comen. dicit in 2. Physicis. Negatum autem causam finalem antiquitus duplex fuit positio. Quidam enim antiquissimi Philosophi tamen posuerunt causam materialem: unde cum non ponerent causam agentem, nec potuerunt ponere finem, qui non est causa nisi in quantum movet agentem.

Alii autem posteriores ponebant causam agentem nihil dicentes de causa finali: & secundum utrosque omnia procedebant de necessitate causarum præcedentium vel materia, vel agentis. sed hæc positio hoc modo a Philosophis improbat, Causam enim materia-

lis & agens in quantum huiusmodi sunt effectui causi efficienti: non autem sufficienti ad causandum bonitatem in effectum, secundum quam sit convenienter, & in seipso, ut permanere possit, & in alijs oportet. verbi gratia, calor de sui ratione quantum de se est, habet dissolvere dissolutio autem non est convenienter & bona, nisi secundum aliquod certum terminum & modum: unde si non poneremus aliam causam præter calorem & huiusmodi agentem in natura, non possumus assignare causam quare res convenienter fiant & bene, omne autem, quod non habet causam determinatam casu accidit: unde oportet etiam secundum positionem prædictam, ut omnes convenienter & recte, quæ inveniuntur in rebus, essent causales, & essent Empedocleus posuit, dicens casu venisse, ut per amicitiam hoc modo congregarentur partes animalium, ut animal salvari posset, & per multoties accidit. Hoc autem non potest esse, ea enim quæ casu accidit, proveniunt in minori parte, videmus autem huiusmodi convenientias & utilitates accidere in operibus naturæ aut semper, aut in maiori parte: unde non potest esse, ut casu accidit, & ita oportet quod procedat ex intentione finis, sed id quod intellectu caret, vel cognitione non potest recte in finem tendere, nisi per aliquam cognitionem operis sui ad finem, & dirigatur in ipsum, unde oportet quod cum res naturales cognitione careant, quod præstat aliquis intellectus, qui res naturales in finem ordinat ad modum, quo sagittator dat sagittæ certum modum, ut redat ad determinatum finem. unde sicut per se non potest esse, quod sit per sagittam, non tantum de opus sagittæ, sed etiam proiectantis, ita etiam omne opus naturæ a Philosophis opus intelligentiæ. Et sic oportet quod per providentiam illius intellectus, qui prædicti ordinis naturæ indidit mundus gubernetur. Et assimilatur providentia ista qua Deus mundum gubernat, providentia iconomica, qua quis gubernat familiam, vel politicam, qua quis gubernat civitatem aut regnum, quæ quidem aliquis actus aliorum ordinat in finem, cuius potest esse in Deo providentia respectu finis, quod quicquid est in eo, sit finis, non ad finem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod similitudo Dionysij quantum ad hoc attenditur, quod sicut Soli mundum corpus excludit quantum in se est a sui luminis communicatione: ita etiam nec divina bonitas aliquam creaturam a sui participatione, non autem quantum ad hoc quod sine cognitione, & electione operetur.

AD SECUNDUM dicendum, quod principium aliq[uo]d potest dici multiforme dupliciter, uno modo quantum ad essentiam principij in quantum est compositum, & sic multiforme principium oportet esse posterius uniformi. Alio modo secundum respectum ad effectum, ut dicitur illud principium multiforme quod ad multa se extendit, & sic multiforme est prius, quia uniformi quæ quantum ad aliq[uo]d principium est simpliciter, tanto se extendit ad plura, & secundum hunc modum voluntas est uniformi principium, natura autem uniformi.

AD TERTIUM dicendum, quod ratio illa procedit de uniformitate principij secundum suam essentiam.

AD QUARTUM dicendum, quod Deus per essentiam suam est causa rerum, & ita ad aliq[uo]d simplex principium reducitur rerum pluralitas: sed essentia eius non est causa rerum, secundum quod est scita, & per consequens secundum quod est volita concitari creatura per viam assimilationis: unde res ab essentia divina per ordinem scientiæ & voluntatis procedunt, & ita per providentiam.

AD QUINTUM dicendum, quod ista determinatio rerum naturalis determinat ad unum, non est ei ex se ipsa sed ex alio: & ratio ipsa determinatio ad effectum convenienter

Cap. 29. non p[er]cul a principio.

Co. 41. to. 5.

Lib. 4. e. 29. non remane a prin.

In 3. de consolat. met. 9.

Profa 6. non p[er]cul a principio.

Lib. 2. e. 27. circa principium illius.

Bib. 2. meta. com. 75.

venientem providentiã demonstrat, vt dictum est.

AN SEXTVM dicendũ, qđ generatio & corruptio possunt accipi dupliciter. Vno modo s̄m quod generatio, & corruptio sunt ex ente contrario, & in ens cōtrariũ: & hoc modo potētia ad generationē & corruptionē inest alicui s̄m quod eius natura in potētia est ad cōtrarias formas, & hoc modo corpora cęlestia & substātia spirituales neq; ad generationē neq; ad corruptionē potētiã habent. Alio modo hæc cōiter dicuntur pro quolibet exitu rerũ in esse, & pro quolibet transitu in nõ esse, & sic est creatio per quam alicui ex nihilo ad esse deducit, generatio d̄r, & ipsa rei annihilatio d̄r corruptio. Dicitur aut̄ aliquid habere potētiã ad generationem per hunc modum, p̄ hoc quod est potentia in agēte ad ipsam productionem, & similiter aliquid dicitur habere potentiam ad corruptionē: quia in agēte est potentia, vt deducat illud in nõ esse, & s̄m hoc omnis creatura habet potentiam ad corruptionē, cum sit enim quæ Deus in esse produxit pot̄ etiam reducere in nõ esse: tamen ad hoc quod creaturæ subsistant, oportet quod Deus semper in eis operetur, vt Aug. dicit super Gen. ad literam: non per modũ quo domus fit ab artifice, cum actione cessante adhuc domus maneat: sed per modum quo illuminatio aeris est a sole, unde ex hoc ipso quod non præberet creaturæ esse, quod in eius voluntate est constitutum, in nihilum creatura redigeretur.

AD SEPTIMVM dicendum, quod necessitas principiorum dictorum consequitur providentiã diuinam, & dispositionem. ex hoc enim quod res productæ sunt in tali natura, in qua habent esse terminatum, sunt distinctæ a suis negationibus ex qua distinctione sequitur quod affirmatio & negatio nõ sunt simul vera, & ex hoc principio est necessitas in omnibus alijs principijs, vt dicitur in 4. Metaphys.

AD OCTAVVM dicendũ, qđ effectus nõ pot̄ esse p̄stantior cã, pot̄ aut̄ inueniri deficientior quã causa: & quia corpus naturaliter est inferior spiritui, nõ corpus non potest producere spiritum, sed econuerso.

AD NONVM dicendum, quod Deus secundũ hoc similiter se habet ad res: quia in Deo nulla est diuersitas, sed tamen ipse est causa diuersitatis rerum secundum quod per scientiam, rationes diuersarum rerum penes se continet.

AD X. dicendum, quod ordo ille qui est in natura, non est ei a se, sed ab alio, & ideo natura providētia indiget, a qua talis ordo instituat in ea.

AD XI. dicendum, quod creaturæ deficiunt a re præsentatione creatoris, & ideo per creaturas nullo modo perfecte possumus deuenire in cognitionem creatoris, & etiam propter imbecillitatem intellectus nostri, qui neque totum hoc de Deo pot̄ ex creaturis accipere, quod creaturæ manifestat de Deo, & ideo prohibemur perferuari eã q̄ in Deo sunt, ne scilicet velimus ad finē inquisitionis peruenire, quod nomē perferuationis ostendit: sic enim non crederemus de Deo, nisi quod nosster intellectus capere posset, nõ aut̄ prohibemur seruari ista eũ modestia, ut recognoscamus nos insufficientes ad perfectã comprehensionem, & ideo et̄ Hilarius dicit, quod qui pie infinita profęquitur, & si nunquam perueniat, semper tamen proficit prodeũdo.

ARTICVLVS III.

Verum Diuina providentia ad corruptibilia se extendat.

TERTIO querit̄, utrũ diuina providentia ad corruptibilia se extendat. Et vñ q̄ non, causa enim

& effectus sunt eiusdem coordinationis: sed creaturæ corruptibiles sunt causa culpæ, vt patet: quia species mulieris est fomentum & causa luxuriæ. Et sapien. 14. dicit quod creaturæ Dei factæ sunt in misericordiam pedibus insipientium. Cum ergo culpa sit extra ordinem providentiæ diuinæ, videtur quod ordini providentiæ corruptibilia non subdantur.

¶ 1. Præt. Nihil prouisum a sapiente est corruptiuũ effectus eius, quia sic contrariaretur sapiens sibi ipsi eadem destruens & edificans: sed in rebus corruptibilibus inuenitur vna contraria alteri & corruptiua ipsius, ergo non sunt prouisa a Deo.

¶ 2. Præt. Sicut dicit Damasc. in 2. lib. necesse est omnia, quæ providentia sunt secundum rectam rationem & optimam, & Deo decentissimam fieri, & sicut potest melius fieri: sed corruptibilia possunt esse meliora, quam incorruptibilia, ergo providentia Dei ad corruptibilia se non extendit.

¶ 3. Præt. Omnia corruptibilia de sui natura corruptionem habent, alias non esset necesse omnia corruptibilia corrumpi: sed corruptio cum sit defectus, non est prouisa a Deo, qui non potest esse causa alicuius defectus, ergo creaturæ corruptibiles non sunt prouisa a Deo.

¶ 4. Præt. Sicut dicit Dionys. in 4. de Diuinis nominibus providentiæ non est naturam perdere, sed saluare, ergo providentiæ omnipotentis Dei est res perpetuo saluare: sed corruptibilia non perpetuo seruantur, ergo non subiacent diuine providentiæ.

SED CONTRA est, quod dicitur Sapien. 14. Tu autem pater gubernas omnia providentia.

¶ 1. Præt. Sapien. 13. dicitur, quod ipse est Deus cui est cura de omnibus, ergo tam corruptibilia quam incorruptibilia eius providentiæ subdunt.

¶ 2. Præt. Sicut dicit Damasc. in 2. lib. non est conueniens alium esse factorem rerum, alium prouisorum: sed Deus est causa efficiens omnium corruptibilium, ergo & eorum prouisor.

RESPON. Dicendum, quod providentiã Dei, qua res gubernat, est similis vt dictum est providentiæ qua paterfamilias gubernat domum, & rex ciuitatem, aut regnum, in quibus gubernationis hoc est cõe, quod bonum cõe est eminentius, quã bonum singulare: sicut bonum gentis est eminentius quam ciuitatis, vel familie, vel persone, vt habetur in principio Ethic. vnde quilibet prouisor plus attendit qđ communitati conueniat, si sapienter gubernat, quã quid conueniat vni tantum. Hoc autem quidã non attendentes, cõsiderantes in rebus corruptibilibus aliqua, quæ possent meliora esse secundum seipsa considerata, non attendentes ordinem vniuersũ, secundum quem optime collocatur vnumquodque in ordine suo, dixerunt ista corruptibilia nõ gubernari a Deo, sed sola incorruptibilia, ex quorũ persona d̄r Iob 22. nubes latibulum eius, scilicet Dei neque nostra considerat: sed circa cardines cœli perambulat. hæc autē corruptibilia posuerunt, vel omnino absque gubernatore esse, & agi, vel a contrario principio gubernari. Quam opinionē Philosopho in 12. Metaphysic. reprobat per similitudinem exercitus, in quo inuenimus duplicem ordinem, vnum, quo exercitus partes ordinantur adinuicem: alium quo ordinantur ad bonũ exterius, scilicet ad bonũ ducis: & ordo ille quo ordinantur partes exercitus adinuicem, est p̄pter illum ordinem, quo totus exercitus ordinatur ad ducem. vnde si non esset ordo ad ducem, nõ esset ordo partium exercitus adinuicem.

¶ 3. Præt. Sicut dicit Damasc. in 2. lib. non est conueniens alium esse factorem rerum, alium prouisorum: sed Deus est causa efficiens omnium corruptibilium, ergo & eorum prouisor.

¶ 4. Præt. Sicut dicit Dionys. in 4. de Diuinis nominibus providentiæ non est naturam perdere, sed saluare, ergo providentiæ omnipotentis Dei est res perpetuo saluare: sed corruptibilia non perpetuo seruantur, ergo non subiacent diuine providentiæ.

Quæst. disp. S. Tho. SS ccm,

Cap. 19. non p̄cul a prim.

Non precul a fine.

Cap. 19. non p̄cul a prim.

Art. præc.

Cap. 1. in 6. act. tom. 5.

C6. 52. & 53. quæ. 10. 2.

LI. 4. c. 11. & lib. 8. c. 11. tom. 1.

Trist. ad prim. medium.

Verum Diuina providentia ad corruptibilia se extendat.